

NAMAZGÂH

lunacağı ölçekte olanları da vardır. Bu tipe Eyüp Mehmed Paşa Namazgâh Çeşmesi (1026/1617), Üsküdar Ali Ağa Namazgâhi (1064/1654), Eyüp Mustafa Efendi Namazgâh Çeşmesi (1105/1694), Üsküdar Ahmed Ağa Namazgâh Çeşmesi (1133/1721), Piyâle Paşa Kadınlar Çeşmesi Namazgâhi (1190/1776) ve Kadırga Limanı'nda Esmâ Sultan Namazgâhi (1193/1779) örnek olarak gösterilebilir.

3. Bir çeşme yanına inşa edilen namazgâh alanları ve kible (mihrap) taşları. Çeşmenin hemen yanına bir kible taşı ilâvesiyle namazgâh alanı oluşturulmuştur. Bu alan bir veya birkaç kişinin namaz kılabilceği kadar genişlikte olup taş ya da tuğla döşeme ile zemini belirginleştirilmiştir. Genelde bu namazgâh alanı bir sütre ile de çevrelenmiştir. Kible yönünü belirten namazgâh taşının üstüne bazan bir kandil motifini işlenmiştir. Çok defa bu taşın üzerinde "el-mihrâb" ibaresi ya da mihrap âyeti yazılmıştır. Çeşme ile birlikte inşa edilenlerin yanı sıra çeşmelerden sonra kible taşının konulduğu örnekler de vardır. İstanbul'da sayıca bunlar çoğunluktadır. Bu tipin önemli örnekleri olarak Bulgurlu Namazgâhi (1064/1654), Beykoz İshak Ağa Namazgâh Çeşmesi (1162/1749), Üsküdar Ayyşe Hanım Namazgâhi (1181/1767), Zeytinburnu Mustafa Efendi Namazgâhi (1795), Bezmiâlem Vâlide Sultan Çeşmesi Namazgâhi (1831), Bostancı Abdullah Ağa Namazgâhi (1831), Üsküdar Bekârdereci Sokağı Namazgâhi (1860) ve Alemdağ Namazgâhi (1898) sayılabilir.

4. Musallâ taşı namazgâhlar. Musallâ taşının hemen yanında bir mihrap taşından ibarettir. Cenaze namazlarının kılındığı alanlarda bazan dinî bir yapı, bir hazîre girişi ya da mezarlık girişinde yer almaktadır. Musallâ namazgâhların bir bölümü mihraplı, minberli olarak inşa edildiğinden birinci gruba dahil edilmektedir.

Edirne'de XVI. yüzyıl sonlarına tarihlenen ve Mimar Sinan'a atfedilen bir namazgâh yukarıda sıraladığımız grupların dışında kalmakta olup kendine özgü düzeni ile dikkat çekmektedir. Şehrin girişinde "hacılar ezanı" adı ile anılan ve içinde Sinan'ın torunu Fatma'nın da kabrinin bulunduğu küçük mezarlığın önünde yer alan bu namazgâh, birkaç basamakla çıkılan bir seki şeklinde olup dikdörtgen planlıdır. Üzeri mihrabın iki yanındaki iri pâyelerin dışında altı tane köşeli sütuna oturan yedi sivri kemerin taşıdığı sivri taş çatı ile örtülmüştür. Dikdörtgen kesitli mihrap nişi de üstte mukarnaslı olup alta altı kollu yıldız-

Prizren' de
bir namazgâh

dan gelişen ajurlu geometrik şebekeli pencere şeklinde düzenlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvanşarâfi, *Camilerimiz Ansiklopedisi: Hadîkatü'l-cevâmi'* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, I, tür.yer.; a.mlf., *Hadîkatü'l-cevâmi': İstanbul Camileri ve Diğer Dinî-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmet Neziğ Galitekin), İstanbul 2001, tür.yer.; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943-45, I-II, tür.yer.; Semavi Eyice, "Ankara'nın Eski Bir Resmi", *Atatürk Konferansları IV: 1970*, Ankara 1972, s. 61-123; a.mlf., "İstanbul-Şam-Bağdat Yolu Üzerindeki Mimari Eserler I- Üsküdar Bostancıbaşı Güzergâhi", *TD*, sy. 13 (1958), s. 81-103; a.mlf., "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri III", *TED*, sy. 10-11 (1981), s. 195-238; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi II*, s. 166-168, 329-330; a.mlf., *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 282; İsmail Fazıl Ayançoğlu, *Ok Meydanı ve Okçuluk Tarihi*, İstanbul 1974, s. 24; Tahsin Pekbaş, *İstanbul Namazgâhları* (lisans tezi, 1974), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi bölümü; M. Uğur Derman, "Osmanlı Devri Şehir ve Menzül Yollarında İstirahat ve İbadet Yerleri (Namazgâhlar)", *Atatürk Konferansları V: 1971-1972*, Ankara 1975, s. 281-298; M. Sinan Genim, "Mihraplı ve Minberli Namazgâhlar", *Fifth International Congress of Turkish Art* (ed. G. Fehér), Budapest 1978, s. 339-345; a.mlf., "Mihraplı ve Minberli Namazgâhlara Bir Örnek", *STY*, sy. 6 (1976), s. 147-155; Yılmaz Önge, "İstanbul'un Namazgâhli Çeşmelerinden Vezir Mehmed Paşa Çeşmesi", *Semavi Eyice Armağanı: İstanbul Yazıları*, İstanbul 1992, s. 189-200; a.mlf., "Edirne'de Mimar Sinan'ın Bir Eseri, Bir Namazgâh", *Önasya*, IV/44, Ankara 1969, s. 10-11, 22; Afan Egemen, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul 1993, tür.yer.; Orhan Cezmi Tuncer, *Dişarbakır Camileri: Mukarnas, Geometri, Orantı*, Dişarbakır 1996, s. 188-189; Uğur Tanyeli, "Musalla, İdgâh, Namazgâh: Tanımsız Bir Mimari Olgu", *Üçüncü Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 1999, I, 231-238; M. Baha Tanman - Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Osmanlı Döneminde Kudüs: Kent Doku Mimarlık ve Çini Sanatına İlişkin Bir Araştırmanın İlk Sonuçları - Mimarlık", *Ortaoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Söleni Bildirileri*, Ankara 2001, II, 515-531; M. Baha Tanman, "Turhal'ın Gümüştop (Dazya) Köyündeki Namazgâh", *STY*, sy. 9-10 (1981), s. 309-316; Hakkı Acun - Mehmet İbrahimgil, *Kosova-Prizren Fatih Sultan Mehmet Namazgâhi (Kırık Cami) Kazı ve Restorasyon Çalışmaları ile Şehit Başçauuş Hüseyin Kutlu Parkı*, Ankara 2002; Yavuz Tiryaki, "Namazgâhlar", *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*, İstanbul 2004, I, 415-420; Mustafa Özdamar, "Üsküdar Namazgâhları", *Üsküdar Sempozyumu I: 23-25 Mayıs 2003: Bildiriler*, İstanbul 2004, I, 97-105; a.mlf., "Namazgâhlar", *VD*, XX (1992), s. 221-248; Mustafa Kenan Özkan, "Kemer Secdegâhi Temizlik ve Düzenleme Çalışmaları", *Turk-tarım Kazılarının Sonuçları Toplantısı*, Ankara, ts., s. 255-277; M. Kemal Özerin, "Üsküdar-Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhi Mimari Eserlerinin Kitabeleri", *TD*, sy. 9 (1958), s. 111-132; Erdem Yücel, "İstanbul Namazgâhları", *Hayat Tarih Mecmuası*, VIII/1, İstanbul 1972, s. 51-61; Süleyman Ş. Örnek, "Kültür Parkı Mabetlerimizden Musallâlarımız", *Peyzaj Mimarlığı*, IV/1, Ankara 1973, s. 10-12; Zafer Bayburtluoğlu - Mehmet Özkarcı, "Erzurum'da Az Bilinen Bir Köşk ve Namazgâh", *EFAD*, sy. 20 (1992), s. 257-291; Hüdavendigâr Akmaydalı, "Mihraplı ve Minberli Namazgâhlarımız", *VD*, XXIII (1995), s. 123-143; A. J. Wensinck, "Musallâ", *İA*, VIII, 673-674; Ernst Diez, "Musallâ", a.e., VIII, 674-675; Cavid Baysun, "Musallâ", a.e., VIII, 675-677; R. Hillenbrand, "Musallâ", *EL*² (İng.), VII, 659-660; J. Burton-Page, "Namazgâh", a.e., VII, 947; "Namazgâhlar", *DBİst.A*, VI, 43-44.

YAVUZ TIRYAKI

NAMETAK, Ali (1906-1987)

Boşnak asıllı Yugoslav edebiyatçısı
ve ilim adamı.

6 Mart 1906'da bugün Bosna-Hersek Cumhuriyeti sınırları içinde kalan Mostar'da doğdu. Orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde Sırp-Hırvat dili ve edebiyatının yanı sıra Fransızca, Rusça ve tarih okudu. Mezuniyetinin (1929) ardından Saraybosna'da çeşitli liselerde öğretmenlik yaptı; bu arada *Novi Behar* dergisinin başyazarlığını üstlendi. 1934-1935'te Karadağ'ın başşehri Podgorica'da lise hocası olarak çalıştı. Daha sonra Saraybosna'ya dönerek 1938-1945 yılları arasında *Glasnik VIS*, *Narodna Uzdanica* ve *Hrvatske Misli* adlı dergilerde başyazarlık ve Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde Sırpça-Hırvatça hocalığı yaptı. II. Dünya Savaşı'nın ardından komünist iktidar tarafından hapse atıldı ve 1954'te serbest bırakılınca Sa-

raybosna'daki folklor araştırmaları enstitüsünde kütüphaneci olarak göreve başladı. 1973'te müzik akademisinde kütüphaneci iken emekliye ayrıldı. Emeklilik yıllarında kendini ilme verdi ve Saraybosna'nın çeşitli camilerinde fahri imam - hatiplik yaptı. 8 Kasım 1987 tarihinde vefat etti.

Osmanlılar'ın yıkılış sürecinde doğan Nametak kendini daima bu ülkenin bir vatanı gibi hissetmiş ve kültürüne sahip çıkarak bunu eserlerinde yansıtmıştır. Fakat onun fikir, düşünce ve ilim hayatını asıl yönlendiren etken, henüz on iki yaşında iken annesinden dinlemeye başladığı Bosna-Hersek halk şiirleri ve hikâyeleridir. Köklü ailesinden aldığı halk edebiyatı aşkı ve kültürüyle bu alanda eserler veren tek kişi olmuş, ayrıca Boşnakça - Hırvatça üzerine çalışmalar yaparak özellikle Türkiye'ye göç eden Boşnaklar'ın dili ve folkloruyla ilgilenmiştir.

Eserleri. *Nasrudin-Hodža, Njegove Šale i Dosjetke* (Nasreddin Hoca ve hikâyeleri, Mostar 1925); İbrahim Terzija, *Pobožni Spjev za Muslimansku Mladež* (müslüman gençlik için ilâhiler; nşr. Alija Nametak; Mostar 1927); *Tristagodišnjica Prvog Tursko-Hrvatskog Rječnika* (ilk Türkçe-Hırvatça sözlüğün 300. yıl dönümü Muhammed Hevât Uskûfî Türkçe-Boşnakça sözlüğü; nşr. Alija Nametak; Sarajevo 1931, Zagreb 1968); *Bajram Žrtava* (kurban bayramı, Zagreb 1931); *Gašević Bosanski Mevlud* (Gašević'in Boşnakça mevlidi; Süleyman Çelebi mevlidinin Hâfiz Sâlih Gašević tarafından Boşnakça tercümesi; nşr. Alija Nametak; Sarajevo 1935); *Narodne Junačke Pjesme* (kahramanlık şiirleri-türküleri, Sarajevo 1937); *Dobri Bošnjani* (iyi boşnaklar, Zagreb 1937); *Narodne Junačke Muslimanske Pjesme* (müslüman kahramanlık şiirleri, Sarajevo 1938, 1941, 1943); *Islamski Kulturni Spomenici Turskog Perioda u Bosni i Hercegovini* (Türk dönemi Bosna-Hersek'teki İslâmî kültür ve tarihî eserler, Sarajevo 1938); *Ramazanske Priče* (ramazan hikâyeleri, Sarajevo 1941); *Za Obraz* (akyüzlülük için, Zagreb 1941); *Mladić u Prirodi* (tabiattaki genç, Sarajevo 1943); *Muslimanske Narodne Pripovijesti iz Bosne* (Bosna'dan müslüman halk hikâyeleri, Zagreb 1944); *Zaboravni Odbor* (unutulan heyet, Zagreb 1944); *Muslimanske Narodne Ženske Pjesme* (Bosna müslüman kadın türküleri, Zagreb 1944); *Dan i Sunce* (gün ve güneş, Sarajevo 1945); *Bibliografija Folklorne Građe u Deset Godišta "Behara" s Indeksom Motiva* (on yıllık Behar'da

motifler indeksiyle folklor çalışmaları bibliyografyası, Sarajevo 1957); *Jezik Naših Iseljenika u Turskoj* (Türkiye'deki göçmenlerimizin dili, Sarajevo 1966); *Trava Zaboravka* (unutulma otu, Zagreb 1966); *Junačke Narodne Pjesme Bosanskohercegovačkih Muslimana* (Bosna-Hersek müslümanlarının kahramanlıklar şiirleri, Sarajevo 1967); *101 Nasrudinova Šala* (101 Nasreddin Hoca fıkrası, Sarajevo 1968). *Pobožne Pjesme Bosansko-Hercegovačkih Muslimana* (Bosna-Hersek müslümanlarına ait ilâhiler; Rešad Kadić ile birlikte; Sarajevo 1969, 1980); *Izabrana Djela* (seçilmiş eserler; Ahmed Muradbegović, Jakše Kušan ve Ante Dean'dan seçmelerle beraber; Zagreb 1969); *Od Beške do Motike* (beşikten mezara kadar, Sarajevo 1970); *Narodne Pripovijesti Bosansko-Hercegovačkih Muslimana* (Bosna-Hersek müslümanlarının halk hikâyeleri, Sarajevo 1975); *Tuturoza i Šeh Meco* (Tuturoza ve Şeh Meco, Zagreb 1978); *Bibliografija Folklorne Građe u Listu Gajret* (Gajret dergisinde folklor araştırmaları bibliyografyası; müsveddesi Folklor Araştırma Enstitüsü'nde bulunan yayımlanmamış eser). *Alija Nametak'ın ayrıca Novi Behar, Glasnik VIS ve Narodna Uzdanica* dergilerinde 300'ü aşkın makalesi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Slavko Ježić, *Hrvatska Književnost od Potetka do Danas: 1100-1941*, Zagreb 1941, tür.yer.; Miroslav Vaupotić, *Hrvatska Suvremena Književnost*, Zagreb 1966, tür.yer.; Miroslav Šćel, *Pregled Nove Hrvatske Književnosti*, Zagreb 1980, tür.yer.; Staniša Tutnjević, *Socijalna Proza u Bosni i Hercegovini Između Dva Rata*, Sarajevo 1982, tür.yer.; Zejnil Fajčić, "Nametak, Alija", *Bibliografija Glasnika Vrhovnog Islamskog Starješinstva u SFRJ od 1933. do 1982. Godine*, Sarajevo 1983, s. 153-155; Rašida Kabalkić, *Stilske Karakteristike Poslijeratnih Novela Alije Nametka* (yüksek lisans tezi, 1990), Zagreb Üniversitesi, tür.yer.; Mustafa Ćeman, *Bibliografija Boşnjačke Književnosti*, Zagreb 1994, s. 533, 589; Nusret Voloder, *Čitanka III. Razred Gimnazije*, Sarajevo 1994, s. 407-413; Mahmud Traljić, *Istaknuti Bošnjaci*, Sarajevo 1998, s. 244-255; a.mlf., "In Memoriam. Prof. Hadži Ali Ef. Nametak", *Anali GHB*, XV-XVI (1990), s. 293-299; "Naši Suradnici", *Novi Behar*, IV, Sarajevo 1930-31, s. 353-359; Muhamed Hadžijahić, "Alija Nametak: Gašević Bosanski Mevlud", a.e., IX/9-13 (1935-36), s. 164-165; Vladimir Jurčić, "Pripovijedač Alija Nametak", *Narodna Uzdanica*, XI, Sarajevo 1943, s. 83-90; Ljubomir Maraković, "Pripovijedački Rad Alije Nametka", *Napredak*, Sarajevo 1944, s. 85-89; Alija Nametak, "Tri Rukopisa Makbuli - Arifa (Potur-Şahidije)", *Anali GHB*, V-VI (1978), s. 145-164; Ivo Balentović, "Alija Nametak", *Marulić*, XXI/2, Sarajevo 1988, s. 163-165.

MUHAMMED ARUÇI

NÂMİK KEMAL

(1840-1888)

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Türk edebiyatı ve siyasi hayatında büyük tesirler meydana getiren vatan ve hürriyet şairi, dava ve mücadele adamı, edip, yazar, gazeteci ve idareci.

Mehmed Nâmîk Kemal 26 Şevval 1256'da (21 Aralık 1840) Tekirdağ'da doğdu. Meclis-i Mâliye âzası, esham müdürü, II. Abdülhamid'in müneccimbaşısı Mustafa Âsım Bey'in oğludur. Annesi Tekirdağ mutasarrıfı Koniçeli Abdülatif Paşa'nın kızı Fatma Zehra Hanım'dır. Büyük babası III. Selim'in başmâbeyincisi Şemseddin Bey, onun babası III. Ahmed'in damadı kaptanıderyâ, şair Râtib Ahmed Paşa olup o da veziriazam şehid Topal Osman Paşa'nın oğludur. Beşinci kuşakta Osman Paşa'nın babası Konyalı Bekir Ağa'ya varan ailenin kaynaklarda Morali olarak gösterilmesi Bekir Ağa'nın sonradan Mora'ya yerleşmesinden dolayıdır. Kemal'in büyük babası Şemseddin Bey'in, babasının evlendiği hanımlardan biri olan III. Ahmed'in küçük kızı Aysel Sultan'dan doğmuş olması ihtimaline göre aile Osmanlı hânedanı ile de akraba olmaktadır. Zaten aile silsilesinde bir sultanın da yer aldığını söylemesi buna şüphe bırakmamaktadır (Kemal'in baba soyu hakkında daha etraflı bilgi için bk. Ali Ekrem, *Namık Kemal*, s. 2-7; Ergun, s. 5-25; Rıza Nur, s. 484-487; Nihal Atsız, *Türk Tarihinde Meseleler*, Ankara 1966, s. 144; ayrıca krş. Alderson, *The Structure of Ottoman Dynasty*, Oxford 1956, lv. XLI; anneye tarafından dedesi Abdülatif Paşa'nın soyu ve ailesi için bk. Rıza Nur, s. 479-484; Ali Ekrem, *Namık Kemal*, s. 8-9).

Nâmîk Kemal'in çocukluk hayatı babasından ziyade Abdülatif Paşa ailesi yanında geçmiştir. Başlangıçta damadı Mustafa Âsım'ı memuriyetle Tekirdağ'a tayin ettirip yanına iç güveyisi alan Abdülatif Paşa, terfi ve aziller dolayısıyla bir yerden başka bir yere giderken Nâmîk Kemal'i memuriyetle sonra yeniden döndüğü İstanbul'da kalan babasının yanına bırakmayarak beraberinde götürüyordu. Tekirdağ ve Trhala'nın ardından 1846'da Afyon'a gelişlerinin ikinci yılında annesinin genç yaşta ölümüyle (31 Ağustos 1848) öksüz kalan Nâmîk Kemal'in hayatının ilk on yedi senesi dedesinin tayin edildiği vazife ve memuriyetler sebebiyle memleketin çeşitli köşelerini dolaşmakla geçti. Bundan dolayı bir mektubunda, "Ben anamdan doğdum doğalı gezmeye alıştım" de-